

Jan Duns Scotus

JE PŘIROZENOST INDIVIDUÁLNÍ SAMA ZE SEBE?

(*Ordinatio* II, dist. 3, pars 1, q. 1, n. 29–38)

pracovní překlad Lukáš Novák

K otázce tedy říkám [...], že materiální substance ze své přirozenosti není o sobě „tato“, protože pak by ji [...] rozum nemohl pojímat pod opačným [určením], aniž by pojímal svůj předmět způsobem pojmání [*sub ratione intelligendi*] odporujícím pojmovému vymezení [*ratio*] tohoto předmětu.

Jak také dovozuje druhý důvod (se všemi svými argumenty), ve skutečnosti a nezávisle na veškeré činnosti rozumu existuje nějaká reálná jednota menší než jednota numerická (tj. než jednota, která přísluší jednotlivině), a tato [menší] jednota je [jednotou] přirozenosti o sobě. A s ohledem na tuto jednotu, která je vlastní přirozenosti nakolik je přirozeností, je přirozenost indiferentní k jednotě singularity; a tedy není o sobě takto jedna touto jednotou (totiž jednotou singularity).

Jak tomu však rozumět, to si lze poněkud přiblížit s pomocí Avicennova rčení v 5. knize *Metafyziky*, kde tvrdí, že „koňovitost je pouze koňovitost“ – a není o sobě jedna ani mnohá, ani obecná ani jednotlivá. Čemuž rozumím takto: není o sobě jedna numerickou jednotou, ani mnohá mnohostí, která je opakem numerické jednoty; ani není aktuálně obecná (totiž v tom smyslu, jak je něco obecné, nakolik je to předmětem rozumu), ani není o sobě jednotlivá.

Ačkoliv se totiž [přirozenost] nikdy nevyskytuje bez jednoho z těchto [protikladných určení], žádné z nich jí nenáleží o sobě, nýbrž je co do přirozenosti dřívější než všechna [tato určení]. A v této přirozené předchůdnosti je „to, co to je“ o sobě předmětem rozumu a jako takové je také o sobě předmětem úvahy metafyzika a vystihuje se definicí. A propozice pravdivé v prvním způsobu vypovídání [o sobě] jsou pravdivé na základě takto chápané přirozenosti, protože o sobě prvním způsobem se o kviditě vypovídá pouze to, co je v ní obsaženo esenciálně, nakolik [totiž] abstrahuje od všeho toho, co je přirozeně pozdější než ona.

Tato přirozenost však nejen že je o sobě indiferentní k bytí v rozumu a jednotlivině, a v důsledku toho k obecnému a jednotlivému (neboli singularnímu) bytí, ale i když má bytí v rozumu, nemá obecnost prvotně sama ze sebe. Ačkoliv se totiž pojímá jakožto podrobená obecnosti jako modu pojmání, obecnost není součástí jejího prvního pojmu – neboť to není pojem metafyzika, ale logika (logik jako takový totiž pojednává o druhých intencích, nakolik jsou aplikovány na první). První uchopení se tedy týká přirozenosti tak, že se přitom nespolupojímá žádný modus, ať už takový, který jí náleží v rozumu, nebo takový, který jí náleží mimo rozum. Ačkoliv její modus pojmání je obecnost, není to modus *pojatý*.

A podobně jako co do tohoto bytí [v rozumu] není přirozenost *o sobě* obecná, nýbrž obecnost jí s ohledem na její první pojem, co do něž je předmětem, [pouze] připadá, tak také ve vnější věci, kde je přirozenost [spojena] se singularitou, není přirozenost *o sobě* determinovaná k singularitě, nýbrž je přirozeně dřívější než určení, které jí k oné singularitě kontrahuje, a nakolik je přirozeně dřívější než toto kontrahující [určení], neodporuje jí být bez tohoto kontrahujícího [určení]. A podobně jako [jsme řekli, že] předmět v rozumu co do oné jeho předchůdnosti a obecnosti má právě inteligibilní bytí, tak má také ve věci přirozenost co do oné entity právě reálné bytí mimo duši; a s ohledem na tuto entitu má i [této entitě] přiměřenou jednotu, která je indiferentní k singularitě, takže této jednotě o sobě neodporuje být [spojena] s libovolnou jednotou singularity. Takto tedy míním své tvrzení, že přirozenost má reálnou jednotu, která je menší než jednota numerická; a ačkoliv ji nemá „ze sebe“ v tom smyslu, že by byla uvnitř jejího pojmového vymezení [*ratio*] (neboť „koňovitost je pouze koňovitost“, podle Avicenny

v 5. knize *Metafyziky*), přesto je tato jednota nutným atributem přirozenosti s ohledem na její prvotní entitu. V důsledku toho přirozenost není „tato“ ani vnitřně, ani díky [nějaké] entitě, která by v přirozenosti byla obsažena jako nutný atribut její prvotní entity.

Proti tomu však, jak se zdá, mohou být vzneseny dvě námitky.

Za prvé, zdá se, že [tato teorie] tvrdí, že obecnina je něco reálného ve věci, což je proti Komentátorovi (1. kniha *De Anima*, komentář 8), který říká, že „rozum působí obecnost ve věcech, takže neexistuje jinak než díky rozumu“, a jde tedy o pouhé pomyslné jsoucno. Neboť zmíněná přirozenost, nakolik je jsoucí v tomto kameni, byť co do přirozenosti dřívější než singularita kamene, je, jak plyne z řečeného, indiferentní vzhledem k té či oné singularitě.

[...]

K prvnímu říkám, že aktuální obecnina je to, co má nějakou indiferentní jednotu, díky níž je v bezprostřední potenci, aby bylo predikováno o libovolném supozitu *jako* [ve všech případech] *totéž* – neboť podle Filosa (v 1. knize *Druhých analytik*) je obecné „jedno v mnohých a [predikovatelné] o mnohých“. Nic v realitě, a to co do jakékoliv jednoty, totiž není takové, že by to co do právě této jednoty bylo v bezprostřední potenci býti predikováno o kterémkoliv supozitu predikací typu „toto je toto“. Protože ačkoliv něčemu [totiž přirozenosti], co existuje v realitě, neodporuje být v jiné jednotlivině než je ta, v níž to právě je, přece nelze o kterémkoliv z těchto podřazených [jednotlivin] říci, že „libovolná z nich je toto“. To lze totiž jen u předmětu, který je *numericky* jeden a aktuálně pojímaný rozumem – ten totiž, nakolik je pojímán, má jednotu předmětu, a to i *numerickou*, a díky této jednotě je *jako tentýž* predikovatelný o každé jednotlivině tak, že se říká „toto je toto“.

[...]

Je tedy ve věci něco „společného“, co není o sobě „toto“, a čemu tudíž o sobě neodporuje „ne-toto“. Toto *společné* však není aktuálně *obecné*, neboť mu chybí ona indiference, která činí obecninu úplnou obecninou, tj. díky níž je při zachování určité totožnosti predikovatelná o kterémkoliv individuu, takže o kterémkoliv lze říci „toto je ona“.